

מדינה בתוך

היסודי יצירות מופת כמו זו: "אבא נתן לי שש פרוטות / שלוש נתנה לי אמא / אחי זידי גם הוא שלוש / שתיים אחותי פנינה / מה אעשה בכל זה? אקנה מקל עם גולה? / לא! הנה על הקיר קופסה כחולה / זאת קופסת התכלת / לה אתן את כל כספי / כי קרן קיימת היא לישראל / קרן הגאולה."

★ ★ ★ מלחמת העצמאות של מנדל פישר

איסוף התרומות מתחיל אמנם עם ילדים, אולם הוא רחוק מלהיות משחק ילדים. זהו בינוס בינלאומי מסועף, אשר בשנתיים האחרונות הכניס לק"ל 32 מיליון לירות בתרומות. אירגון השנור משול לאימפריה: בירושלים יושב השלטון המרכזי, החולש על מושבותיו שמעבר לים. מן המושבות זורם מים הדולרים, הפראנקים והלירות בזרם אי-תן. על כל מושבה מונה מושל, שהקים לעצמו מנגנון שליחים ומתרימים החי ב-רחחה.

בארצות הברית, הגדולה שבמושבות הש"נור, נמסר השלטון לידי פקיד ותיק של הקרן הקיימת בשם מנדל פישר. פישר הביט בדולרים הטובים הזורמים מזרחה ולש אליהם עין. הוא עשה מה שעשו מושלים קולוניאליים לפניו: השתחרר מכבלי הביקורת של ארץ-האם והכריז על עצמאותו. הוא ממשיך אמנם עד היום הזה לנהל בשם הקרן הקיימת את מערכת הפירסומת האדירות של השנור בארצות הברית, אך הקרן קיימת רק לו; לישראל הוא שולח את הריבית. ההבדל בינו לבין הכוהנים של בית המקדש הוא כזה, שהם הסתפקו ב-גביית מעשר; מנדל פישר גובה הרבה יותר.

★ ★ ★ בראש הרשימה - "אני!"

כאשר קרן השפע היתה עדיין בגדר חלום, גולד בעיר יקטרינוסלב שברוסיה הילד מנדל אוסישקין, שנועד להיות המלך הראשון של ממלכת הקרן הקיימת. הילד התפתח ליהודי פיקח, בעל אינטליגנציה מפותחת ואהבה עצמית מפותחת עוד יותר. כאשר גולד בנו, למשל, והיה צריך לערוך רשימת המזומנים לברית מילה, רשם בראש הרשימה את המלה הרוסית: "אני!"

עוד בימי חייו, נקרא רחוב על שמו בירושלים. סמוך לרחוב אוסישקין נקרא רחוב גם על שם הקרן הקיימת לישראל, אשר בראשה עמד אז אוסישקין. אופיינית ללוח הערכים של אוסישקין העובדה, שהרחוב הנושא את שמו, היה הארוך שבשני ימים. תושבי העיר זוכרים עדיין את התי-מניה הזקנה שהיתה עוברת מדי ערב שבת כשבידיה סולם ודלי, ממרקת בקפדנות את השלטים שנשאו את שם אוסישקין בכל קרנות הרחוב. אוסישקין עצמו היה עובר לאחר מכן, למיסקר.

ימים ימימה היו בני הישוב הירושלמי החדש קוברים את מתיהם בהר הזיתים. אך סיסקין הכניס חידוש, בחר במערת ניקנור, בגן האוניברסיטה העברית בהרי הצופים, והחליט כי שם תהיה מנוחתו האחרונה. בצאתו קבע את סדרי הלהייתו, עד לפרטי פרטיהם. היום 30 למותו הפך ליום-זכרון קבוע, יום קול האדמה. נציגי הישובים השונים בארץ היו מתאספים ליד קברו, וכידי כל אחד שקיק עפר מן האדמה שנקנתה על ידי הקרן הקיימת לישראל - מעין כבוד מלכותי ל"איש הברזל" של הציונות.

כיום נראים דברים אלה מוזרים. או ביטאו מציאות גלויה: היות מנחם מנדל אוסישקין מלך, וממלכתו הק"ל. הוא התבדל מרצון מעסקנות ציונית פוליטית, התבצר בקרן הקיימת, כבש את כתר המלכות בזכות התמדתו ועקשנותו. אחרי מנחם אוסישקין לא חזרה הק"ל להיות סתם אירגון קטן, ענף צדדי של אילן-היוחסין הציוני. הממלכה המשיכה להתקיים גם אחרי מות המלך.

★ ★ ★ המלך מת - יחי וויק!

יחידה נרמזה היה כי הממלכה תעבור בירושה מן האב לבן. אך מינויו של שמואל אוסישקין למשרת אביו נמנע ברגע האחרון, ובראש הקרן הועמד אברהם גרנות. אך השליט האמיתי, מאז ועד היום, היה יוסף חיץ.

חיץ נכנס לקרן הקיימת כנציג הפועל הצעיר, אחד מאבות מפא"י הנוכחית. תחילה השתלט על מחלקת הייעור, דחק את רגליו של מנהל המחלקה. משם כבש את עמדת-הכוח המכרעת: אנף הקרקעות. שלושים שנות עבודה חסרת-ליאות ביצרו את מעמדו כמלך החדש של ממלכה עשירה ומתפתחת.

היא התפתחה בהתמדה, עד כי עם קום מדינת ישראל חלשה הק"ל על קרוב למיליון

ימי המנדט קראו לה "המדינה בדרך". כיום, היא מדינה בתוך מדינה. 600 ישובים כפריים, מתוך 745 בכל ישראל, עומדים על אדמותיה של מדינה זו; חצי מיליון אזרחים חיים בגבולותיה; וכל הקרקע הפרטית שבידי אזרחי ישראל אינה מגיעה אלא למחצית הקרקע הרשומה על שם המדינה שבתוך המדינה. ערך קרקעותיה, כפי שהוא רשום בספריה, הגיע השנה ליותר מ-127 מיליון לירות. למעשה הוא שווה מיליארדים. יש לה לאותה מדינה מטעים ויערות בשחי של 21 מיליון ל"י. פקידה נוסעים במכוניות שעלו חצי מיליון ל"י ולרשותם בניינים במיליון לירות. בבנקים ובקופותיה נמצאו בתחילת השנה הכספית הנוכחית - 2,726,843 ל"י במזומנים. לממלכה זו קוראים הקרן הקיימת לישראל. מה דמותה של מעצמה זו, בעלת הזכויות המיוחדות, המנגנון הפרטי ומעמדה של מעצמה עצמאית? אושיני לק"ל שאפילו את שמה לקחה מאחרים. בבתי-הכנסת ברחבי העולם היהודי היו תלויות משך דורות קופסות לאיסוף נדבות למען היהודים שעלו לארץ ישראל. היו אלה יהודים שעזבו את מזרח אירופה וארצות האיסלאם לפני שתיאודור הרצל חלם את חלומו הגדול. לרוב באו להתפלל ולהכין עצמם למות בארץ הקודש. את ימיהם בילו

ההווה הציני

מודגם בכל ניפוחו עליידי טכס מסירת דגל הקרן הקיימת, ברחבת בניין המוס"דות הציוניים בירושלים. הדגל נמסר לבית-הספר המצטיין בפעולותיו בישיבות ובבתי-הפילה. הנדבות שקובצו איפשרו להם להיות. אך לא כל הכסף שנאסף הוצא על מחייה. היו תורמים שרצו כי כספם ישמש לצרכים יסודיים יותר, כגון בניית בתים ומוסדות בהם ישוכנו בני הישוב חינו. כסף זה הוכנס לקרן מיוחדת, שקראה קרן קיימת. כאשר החליט הקונגרס הציוני השני, לפני 57 שנים, להקים מוסד כספי משלו, קראו לו משהתפי הקונגרס בשם הגרמני קרן יהודית לאומית. אלה שחיפשו תרגום עברי, לא טרחו לנדוד למרחקים, מצאוהו בבית-הכנסת הראשון, על קופסת הנדבות של הקרן הקיימת ליהודי הישוב בארץ-ישראל.

הרעיון היסודי של הק"ל היה פשוט: לרכוש בכסף את אדמת ארץ-ישראל, ליישב עליה יהודים. עקרונות-הקרקעות: אדמה זו תהיה לעולם שייכת לעם היהודי, לא תימכר לצמיתות. באסיפת-היסוד הסביר מייסד הקרן הרמן שפירא: "בצורה זו נפצה את העם היושב בפלסטינה בעד אדמותיו, בכדי שיהיה בידו מספיק כסף לעבור ולהתיישב בארצות אחרות."

הכסף הדרוש נאסף מהעם היהודי - מן החייט המהגר בברוקלין והבנקאי העשיר בברלין, עד לסוחר-הבשרים בפסינג. מנגנון הק"ל, שהוקם במיוחד למטרה זו, פיתח את השנור למדע מדויק. הוא אימץ לעצמו את קופסת בתי-הכנסת, הוסיף לה חידושים כמו מכירת עצים ובולים, רשימת כל דיכפין בספר הזחב תמורת תרומה, התרמת-חובה של תלמידי בתי-ספר, שלמדו לראות בקרן הקיימת תחליף לבית-המקדש בכל הנוגע להבאת ביכורים ומעשר. בשלבים המאוחרים יותר, כאשר כבר הוכנס גם היישוב העברי המתבסס והולך למעגל התרומות, הונגה גם ניכויים אוטומטיים ממשכורותיהם של עובדים. משוררים וסופרים עמלו והמציאו שירים לתהילת השנור. השלאגר של דורות עבריים היה: "את קופסה את קופסתנו / את גואלת אדמתנו / את מרבה שדות בכפר / אילנות בגיא בהר." אחיהם הצעירים יותר של מפזמי שיר זה מדקלמים כיום בגני-הילדים ובבית-הספר